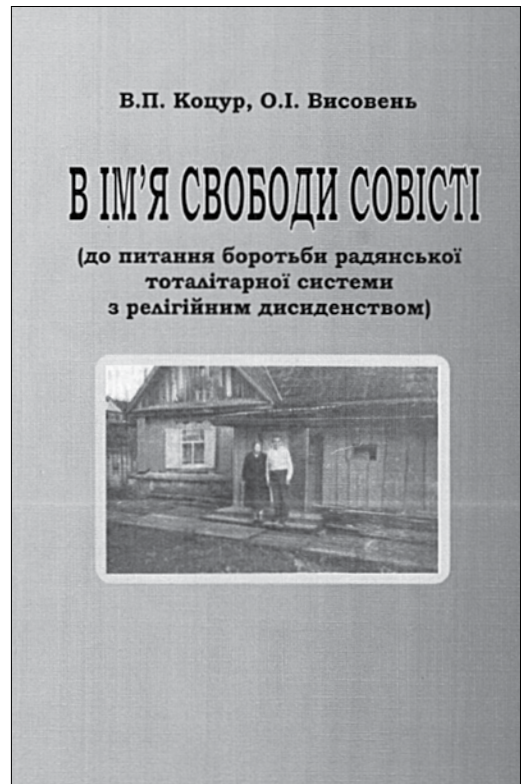

ЄВАНГЕЛЬСЬКІ ХРИСТИЯНИ-БАПТИСТИ – ТЕРНИСТИЙ ШЛЯХ ДО БОГА

(Рецензія на книгу В.П. Коцура, О.І. Висовень «В ім'я свободи совісті (до питання боротьби радянської тоталітарної системи з релігійним дисидентством)». – Переяслав-Хмельницький, 2013. – 228 с.)

Побачила світ книга українських науковців В. Коцура, О. Висовень «В ім'я свободи совісті (До питання боротьби радянської тоталітарної системи з релігійним дисидентством)». Рецензентами праці виступили відомі вчені-українознавці: В. Баран, П. Бондарчук, В. Ластовський. Поява цього, без сумніву, важливого наукового видання стала, на нашу думку, помітною подією в українськомовних студіях.

У книзі на основі матеріалів, відібраних з літератури самвидаву, зокрема «Вісника Істини», «Бюлетеня Євангельських християн-баптистів», «Братського листка», розкриваються методи боротьби радянської тоталітарної системи з релігійним дисидентством. До праці залучені листи-клопотання членів Ради родичів в'язнів Євангельських християн-баптистів (ЄХБ) до уряду СРСР, адміністративних та правоохоронних органів, міжнародних організацій, протоколи показових процесів, у яких наводяться приклади й факти переслідування тоталітарним режимом віруючих християн за релігійні переконання, показано порушення елементарних прав та конституційних норм в СРСР, які проголошували свободу совісті та віросповідання. Головна мета цієї праці полягає в тому, щоб показати, як члени общини ЄХБ України не тільки відстоювали засадничі підвалини людської цивілізації – право на Віру, Надію, Любов, але й у складних тоталітарних умовах пропагували їх у своїй діяльності. На

шляху свого зародження, становлення і розвитку людська спільнота зазнавала величезних втрат і негараздів саме через Віру, дошкульні проблеми віросповідання, віронетерпимості, віронесприйняття тощо. Хронологічні рамки дослідження охоплюють 60–80-ті роки ХХ ст., а територіальні – терени тогочасної Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Книга складається з передмови, трьох розділів, таблиць та ілюстрацій до них. У передмові автори зазначають: «Ця книга побачила світ завдяки

принциповості і сміливості десятків тисяч громадян України, які, живучи в тоталітарних умовах, відстоювали своє право на свободу совісті і віросповідання. Прикладом цього стала громадянська позиція Івана Лукича Висовня (1938–1985), члена незареєстрованої общини Євангельських християн-баптистів України (м. Яготин Київської області), який у 70-ті та першій половині 80-х років ХХ ст. активно пропагував та відстоював цінності цієї громади – право проповідувати Слово Боже. Незважаючи на погрози, приниження та всілякий тиск з боку владних структур, він не відрікся від своїх переконань, а натомість зібрав велику кількість матеріалів про переслідування незареєстрованих громад Євангельських християн-баптистів тоталітарним радянським режимом, значна частина з яких стала основою для підготовки цієї праці» (с. 5).

У першому розділі основна увага звертається на листи-клопотання, у яких показані характерні для того часу методи боротьби радянського тоталітарного режиму з віруючими християнами незареєстрованих громад України. Серед них автори виокремлюють такі: а) розгін молитовних зібрань віруючих; різноманітні незаконні штрафи, які накладали на членів громади ЄХБ за участь у молитовних зібраннях; неправомірні обшуки їхніх помешкань з метою вилучення релігійної літератури; різноманітні погрози із застосуванням фізичної сили та арешти; б) використання психіатричних лікарень як виправних закладів для інакомислячих; в) гоніння на дітей у школі, позбавлення віруючих християн законних батьківських прав. До розділу також увійшли матеріали, що висвітлюють становище віруючих християн у

лавах Радянської Армії, а саме: а) факти підбурювання її командирами ворожнечі і ненависті щодо віруючих християн; б) показову справу військовослужбовця І. Мойсеева, який був закатований за релігійні переконання.

Другий розділ книги присвячений діяльності радянських судів, у яких розглядалися сфальсифіковані справи щодо обвинувачень віруючих, зокрема, представлені протоколи характерних показових процесів. Неупереджений читач отримує можливість ознайомитися з протоколами судових процесів правоохоронних та судових органів тоталітарного режиму над релігійними дисидентами 70-х років ХХ ст. Автори публікують матеріали з «Бюлетеня ЄХБ» СРСР (1971 р.), які висвітлюють судовий процес у справі свідомого члена громади ЄХБ, релігійного дисидента Лідії Михайлівни Вінс, її захисне слово та вирок. Вона була активним членом громади ініціативників ЄХБ, головою та засновником Ради родичів в'язнів (1966 р.). За свою безкомпромісну позицію правоохоронні органи УРСР її арештували.

Як зазначають В. Коцур, О. Висовень, судовий процес Київського обласного суду над Л. Вінс відбувся 8–9 лютого 1970 р. у приміщенні народного суду Залізничного району м. Києва. Обвинувачення було заявлено за двома статтями: ст. 138 ч. 2 КК УРСР – за виготовлення і розповсюдження літератури, яка містила заклики до невиконання законодавства про релігійні культу, а також ст. 187 ч. 2 КК УРСР – за розповсюдження явно неправдивих свідчень, які ганьблять радянський державний і суспільний устрій. Це були типові статті, за якими обвинувачували та саджали тисячі віруючих

дисидентів. Їх спеціально включили в нову редакцію Карного кодексу УРСР ще на початку 60-х років ХХ ст., зокрема, ст. 138 встановлювала карну відповідальність за порушення закону про відділення церкви від держави і школи від церкви. Обвинувальний вирок за цими статтями за так звану «першу ходку» зазвичай становив 1 рік позбавлення волі в таборах загального режиму при сплаті 50 карбованців судових витрат. «Друга ходка» за схожий злочин, а також організаційну діяльність, спрямовану на скоєння цих злочинів, каралась уже позбавленням волі на строк до трьох років при сплаті 80 карбованців судових витрат. Такий вирок отримала пенсіонерка та голова Ради родичів в'язнів, релігійний дисидент Л. Вінс (с. 127–128).

Також у цьому розділі оприлюднений типовий судовий процес над благовісником Ради Церков ЄХБ Іваном Андрійовичем Баранюком, 1924 р. н., мешканцем м. Хмельницький, батьком п'яти дітей, який відбувся 26–27 квітня 1971 р. За релігійні переконання та віру у Бога його засуджено за ст. 138 ч. 2 і ст. 209 ч. 1 на 5 років загального режиму і 5 років заслання. Окрім того, родина Баранюка мала сплатити 40 рублів «незалежному» адвокату радянського суду.

У третьому розділі наведені матеріали з «Бюлетеня ЄХБ» за 1971–1976 рр., зокрема листи-клопотання, заяви, прохання Ради рідних в'язнів ЄХБ до керівників центральних органів влади СРСР (Генеральному секретарю ЦК КПРС Л.І. Брежневу, Голові Ради Міністрів СРСР О.М. Косигіну), керівникам правоохоронних органів, Генеральної прокуратури (Генеральному прокурору СРСР Р.А. Руденку), а також до міжнародних організацій (Міжнародному

комітету Червоного Хреста, Комітету захисту прав людини при ООН, Генеральному секретарю ООН Курту Вальдхайму), у яких наводяться факти жахливих умов утримання в'язнів ЄХБ та жорстокого ставлення до них у місцях позбавлення волі. Автори передусім звертають увагу на листи-клопотання, які відображають протести віруючих проти свавілля правоохоронних органів щодо в'язнів совісті, їх рідних і віруючих загалом. До розділу також увійшли листи-клопотання щодо справи генерального секретаря Ради Церков Григорія Петровича Вінса, якого у 1975 р. вкотре було заарештовано і засуджено до п'яти років заслання. Але у 1979 р. він разом із чотирма політичними дисидентами був обміняний на двох радянських шпигунів, заарештованих у США. Г. Вінс був позбавлений радянського громадянства і висланий за кордон, що дало йому можливість безпосередньо інформувати світову громадськість про порушення свободи совісті в Радянському Союзі та переслідування віруючих. З виїздом Вінса за кордон було створено Закордонне представництво Ради Церков, яке ставило своєю метою ознайомлення широкої громадськості із становищем віруючих у Радянському Союзі. Також Г. Вінсом була заснована місія, яка займалася перекладом на російську мову християнської літератури та доставкою її (в першу чергу Біблій) у СРСР. Згодом відбулася низка зустрічей Вінса з лідерами зарубіжних країн, у тому числі з президентом США Р. Рейганом (с. 157–158).

До книги автори додають таблиці та фотографії в'язнів совісті з сім'ями.

Таким чином, прочитавши цю працю, читачі дізнаються, як в ім'я свободи

совісті Євангельські християни-баптисти відстоювали свої права і переконання, а радянська тоталітарна система, у свою чергу, безжалісно боролася з ними як із злісними релігійними дисидентами. Ця книга буде корисна студентам, викладачам ВНЗ та усім, хто цікавиться

історією боротьби релігійних громад за свої духовні переконання.

Юрій ФІГУРНИЙ

кандидат історичних наук,
завідувач відділу
української етнології ННДІУВІ

**«АЙСБЕРГ» ПРОТИ «КРИГОЛАМУ»,
АБО МАНІВЦЯМИ ІСТОРІЇ СЕКРЕТНИХ СЛУЖБ
(Рецензія на наукове видання Чайковського А.С. «Айсберг. 3 історії
органів внутрішніх справ і державної безпеки України». –
К.: Парламентське видавництво, 2013. – 704 с.)**

Інтереси забезпечення безпеки суверенної Української держави поставили на порядок денний завдання професійної підготовки та патріотичного виховання нової генерації співробітників правоохоронних органів та спеціальних служб. Однією із заporук успішного формування професійних та особистих якостей співробітників цих важливих атрибутів будь-якої державності є пізнання ними історико-правового минулого України, і в тому числі – історії розвідки, контррозвідки, органів захисту правопорядку.

Свого часу один із засновників та директорів ЦРУ США Ален Даллес зауважив, що кращим засобом оволодіння спеціальністю він завжди вважав «аналіз історичних прецедентів». Дійсно, важливою особливістю опанування співробітниками згаданих структур історичними знаннями є не лише повага до минулого, але й критичне, творче урахування як позитивного, так і негативного досвіду, розуміння складної діалектики героїчного і трагічного. Коли ставлення до історичних подій є своєрідним індикатором

суспільно-політичних уподобань як окремих особистостей, так і політичних об'єднань, коли минуле нерідко піддається свідомому, кон'юнктурному перекрученню, здатність захисника Вітчизни оволодіти механізмом пізнання й аналізу складних історичних явищ стає невід'ємним елементом його професійної культури та морально-психологічної стійкості.

Тут можна виокремити принаймні дві причини, що спонукають на початку третього тисячоліття звертатися і до «таємного фронту» сивої давнини, і до діяльності співробітників силових структур останніх десятиліть.

По-перше, професіонал має оволодіти оперативним мистецтвом, складова якого – історичний досвід, накопичений у процесі діяльності спецслужб України й інших держав. Зрозуміло, що далеко не все із професійних доробків наших попередників зберегло актуальність. Не все гідне наслідування з огляду на конституційні підвалини життя нашої держави та норми демократичного суспільства. Проте певні прийоми й засоби